

PREHĽAD BĀDANIA O TEHLĀCH NA SLOVENSKU

MARIÁN ČURNÝ

Možno povedať, že na Slovensku sa so zámerným bādaním o stavebnej keramike začalo až za posledných desať až dvadsať rokov. Dovtedy to boli iba nepočtené príspevky, ktoré poukázali na široké spektrum otázok. V predvojnovom období bolo štúdium architektúry na Slovensku úzko späté s menom Václava Mencla. Práve z jeho pera pochádza doposiaľ aktuálna a bohužiaľ neaktualizovaná monografia *Stredoveká architektúra na Slovensku* (Mencl 1937). Autor v nej poskytol podrobný opis románskej architektúry, pričom uvádza aj rozmery použitých tehál. Nakoľko mnohé z našich románskych pamiatok už dnes neexistujú, alebo boli stavebne upravené a prestavané, Menclova monografia zostala základným študijným materiálom. Menclovým pokračovateľom po vojne sa stal Alfréd Piffl, ktorý v 50. až 70. rokoch publikoval niekoľko dôležitých štúdií ako napríklad *Rozbor dvoch gotických klenieb v Trnave* (Piffl 1955), *Architektonický a stavebný vývin bratislavského Podhradia III* (Piffl 1970) a *Fragment románskej tehly z Nižnej Šebastovej* (Piffl 1971). Podal v nich základnú charakteristiku tehál ako stavebného materiálu v románskom období, gotike a baroku. V štúdiu z roku 1970 ako vôbec prvý publikoval značkované tehly z bratislavského Podhradia. Tieto i ďalšie štúdie boli výsledkom bādania formujúceho sa najmä od 60. rokov 20. storočia. Patrí sem práca A. Habovšiaka o románskych tehlových kostoloch na Slovensku (Habovštiak 1961) a A. Ruttkaya o zaniknutých románskych sakrálnych stavbách v Križovanoch nad Dudváhom (Ruttkay 1977) a Klížskom Hradišti (Ruttkay 1981). Mimoriadne hodnotné poznatky o používaní tehál a tehlových techník od doby rímskej po 19. storočie prináša brilantná, no inak nepovšimnutá práca Š. Mruškoviča (1975, 52-65). Do štúdia uvedenej problematiky prispel aj M. Slivka. V dvoch štúdiách z rokov 1978 a 1980 poskytol sumár poznatkov o tehliarskej výrobe v stredoveku z hľadiska archeológie a histórie a špeciálne sa zaoberal aj charakteristikou románskych tehál (Slivka 1978; 1980). V roku 1980 publikoval informatívne cennú štúdiu o histórii tehliarskej výroby na Slovensku J. Herman (1980). Informácie o dovedy jediných známych nálezoch stredovekých a novovekých tehliarskych pecí zo Slovenska publikovali P. Baxa (1978, 33), P. Romsauer (1980, 235, 236) a F. Javorský (1984, 100, obr. 54). S výnimkou zmienok napríklad o spôsobe použitia tehál v dedinskom prostredí v 12.–14. storočí (Čaplovič 1983, 366), resp. o rozmeroch tehál v 13.–15. storočí (Slivka 1987, 155, 167) však v našej archeologickej i historickej spisbe absentovali práce, ktoré by sa venovali problematike tehál a stavebnej keramiky. Situácia sa na tomto poli zmenila od druhej polovice 90. rokov 20. storočia a najmä však po roku 2000. V rokoch 1998 a 2002 sa na základe poznatkov nadobudnutých za takmer dvadsať rokov práce v teréne vyjadril I. Staník k typu plevovaných tehál z 12.–13. storočia typických pre Trnavu ešte v predlokačnom období (Staník – Kvetanová 1998; Staník 2002). Pre poznanie použitia stavebných techník a stavebných materiálov v našej ľudovej kultúre je jedinečným sumárom publikácia (Kolektív 1999). Významným sumárom platným pre dejiny tehliarstva na Slovensku v stredoveku a novoveku je práca R. Kopina (1999).

Celý rad štúdií bol venovaný aj histórii strešnej krytiny. V prvom rade ide o monografiu autorov P. Gregora, J. Gregorovej a E. Kráľovej *Strešné krytiny na Slovensku v minulosti* (2004), ktorá predstavuje teoretický výstup z rovnomenného vedeckého grantu riešeného na Fakulte architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. V roku 2004 sa na tom istom pracovisku uskutočnila aj vedecká konferencia pod názvom *Historická strešná krajina na Slovensku*, z ktorej bol publikovaný zborník príspevkov. Ten obsahuje inšpiratívne príspevky P. Nagya (2004a), N. Urbanovej (2004) a ďalšie. Ďalšie publikácie o stredovekej a novovekej strešnej krytine s platnosťou pre oblasť Bratislavy, resp. územie Slovenska publikovali P. Horanský (2005; 2006) a P. Nagy (2004b).

V roku 2003 obhájl na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave P. Nagy diplomovú prácu *Stredoveká stavebná keramika na Slovensku*. Prehľadne sa v nej vyjadril k jednotlivým druhom stavebnej keramiky zo Slovenska, pričom mimoriadne hodnotný je katalóg. V poslednom období sledujeme zvýšený záujem o dejiny tehliarstva v Pezinku. V roku 2004 tu Mestské múzeum pripravilo výstavu s názvom *Pálená krása. Tehly a tehliarske značky* (autori P. Pospechová a P. Wittgrüber), z ktorej bol vydaný aj rovnomenný katalóg (Pospechová – Wittgrüber 2004). Katalóg obsahuje okrem obrazovej časti, v ktorej môžeme nájsť takmer 220 tehliarskych výrobkov, aj štyri štúdie venované tehliarstvu v dobe rímskej, stredoveku, novovekom Pezinku a v 20. storočí (autori I. Bazovský, P. Nagy, M. Hrubala, J. Herman). Zároveň boli aj dejiny pezinského tehliarstva spracované vo viacerých prácach (Hrubala 2004; 2005; Hrubala – Wittgrüber 2006; Wittgrüber 1999). Stredovekému a novovekému tehliarstvu v Trnave a Hlohovci sa naposledy venoval J. Urmínský (2006a; 2006b). V slede niekoľkých rokov boli viac krát publikované značkované tehly z banskoštiavnického regiónu (Eliáš 2004; Šteffek 2003; 2006; Šteffek – Eliáš 2004). Faktograficky mimoriadne hodnotná je štúdia J. Surovca o histórii banských erárnych tehelní v Banskej Štiavnici-Kysihýbli, Smolníku a Smolníckej Hute v 18. a 19. storočí (Surovec 2007; 2008). Prehľad o značkovaných tehľách z Vrbového publikoval M. Klčo (1999). Od roku 2004 sa autorovi tohto prehľadu stal Archeologický ústav SAV v Nitre školiacim pracoviskom pre dizertačnú prácu *Tehla ako stavebný materiál stredovekej a novovekej architektúry na Slovensku. Pohľad archeológa* (2008a). Táto práca podrobne spracováva viaceré oblasti

prameňov k historickému tehliarstvu na Slovensku, jeho vývoja a špecifik v kontexte karpato-panónskeho priestoru. Čiastočne nadobudnuté poznatky boli publikované napríklad o výrobe a značkovani tehál v Nitre (Čurný 2006; 2007; 2009a; 2009b; Čurný – Samuel 2005), Bratislave (Cheben – Bielich – Čurný 2006), Hájskom (Bielich – Čurný 2009) a v Horných Lefantovciach (Borzová – Čurný – Pažinová 2010), románskych a gotických tehľách z benediktínskeho kláštora v Ludaniciach (Čurný – Hložek 2008; Čurný – Gregor – Hložek v tlači), stredovekých a novovekých tehľách z hradu v Markušovciach (Bóna – Šimkovic – Žažová – Bielich – Čurný – Tirpák 2008), súbore stavebnej keramiky s výnimočným nálezom reliéfne zdobenej dlaždice z Kostola sv. Petra a Pavla v Holiciach (Hanus – Grznár – Kravjarová – Budaj – Čurný 2008), o počiatkoch používania tehál v nemurovaných stredovekých objektoch zo Slovenska (Čurný 2008b), o historickom tehliarstve v regiónoch Záhoria (Čurný – Jelínek 2009), Košíc (Čurný 2010) a Spiša (Čurný 2009c), o stredovekých a včasnovekých keramických dlaždiciach (Nagy – Čurný 2009) a tiež o tehliarskych peciach z Chotína (Čurný – Romsauer 2009), Levoče (Čurný – Javorský v tlači) a Iže (Čurný – Hanuliak – Kuzma 2008). V roku 2007 vyšla In memoriam Arpádovi Szénássymu stručná publikácia o značkových tehľách z Dubníka a Komárna, ktorá je založená na spracovaní jeho rozsiahlej niekoľko desaťročí zhromažďovanej zbierky tehál. Zároveň prináša množstvo faktov ohľadom identifikácie tehliarskych značiek z okolia Komárna (Herczig 2007). V roku 2008 bola na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre obhájená bakalárska práca V. Száraz (2008), v ktorej autorka prezentuje svoje poznatky o značkovani novovekých tehál a pripája ich katalóg viažuci sa prevažne k oblasti dolnej Nitry.

Zrejme únava z dnešného moderného a uponáhľaného života a čaro industriálnych výrobkov vedie za posledné roky viacerých zberateľov k zbieraniu tehál. Prevažne na západnom Slovensku v súčasnosti pôsobí viacero zberateľov tehál, ktorých zbierky o počte niekoľko sto exemplárov predstavujú významný zdroj informácií k dejinám tehliarstva (Andrejčáková 1998; Rídekyová 2007). Počiatky zbierania tehál však treba hľadať ešte v 60. rokoch 20. storočia, kedy počas asanácie bratislavského Podhradia inicioval A. Piffel výskumnú akciu, ktorá prebehla na vtedajšej Katedre vývoja architektúry a výtvarnej výchovy Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave. V praxi išlo o okótovanie a označenie každého druhu značkovanej tehly z asanácie. Takto sa podarilo zhromaždiť súbor 32 rozličných tehál, pri ktorých sa predpokladalo, že vďaka štúdiu archívnych materiálov sa ich podarí identifikovať a datovať (Piffel 1970, 42). Akcia však zostala nedokončená a nikto v nej nepokračoval, časom sa dokonca stratil matrikový zošit jednotlivých značiek a zmenšil sa počet získaných tehál na katedre. A na tomto mŕtvom bode zostalo zbieranie tehál až do 80.–90. rokov 20. storočia. Medzi aktívnych zberateľov tehál patria Milan Blahovský (Svätý Jur), Štefan Gavorník (Svätý Jur), Viktória Száraz (Veľký Kýr), Adrián Nečas (Skalica), Jozef Kršek (Kostolište), Milan Moravčík (Budmerice), Richard Navara (Chorvátsky Grob), Jozef Šteffek (Banská Štiavnica), Gabriel Szöllösi (Nitra), Jakub Mikláš (Nitra), František Satko (Grinava) a ďalší. Organizátorom výstavy v Bratislave pod názvom *Laterarius. Dejiny tehliarstva na Slovensku* bolo SNM – Archeologické múzeum (autor výstavy P. Nagy). Z výstavy *Laterarius* sa medzitým stal projekt zameraný na katalogizáciu tehliarskych značiek na Slovensku. V spolupráci so zberateľmi sú tieto publikované na osobitnej internetovej stránke www.laterarius.eu. Snahou tohto webu je okrem poskytnutia základného prehľadu o histórii tehliarstva v dobe rímskej, stredoveku a novoveku postupom času zozbierať a identifikovať dostupné tehliarske značky zo Slovenska. Vystavovanie značkových, ale i starších – rímskych a stredovekých tehál má u verejnosti dobrý a priaznivý ohlas. Napríklad poslednú zrealizovanú výstavu *Storočia tehál* (21.3.-31.5.2007, synagóga Šurany) videlo za necelé tri mesiace trvania niekoľko tisíc návštevníkov. Zameraná bola pritom pomerne regionálne, na tehliarstvo v okolí miest Nitra, Šurany a Nové Zámky (Antoni 2007).

LITERATÚRA

- ANDREJČÁKOVÁ 1998 – J. Andrejčáková: Tehla s vôňou šampónu. *Život* 13, Bratislava, s. 16, 17.
- ANTONI 2007 – M. Antoni: V šurianskej synagóge vystavia aj tehly staré skoro dvetisíc rokov. *Nitrianske noviny*, 19.-25.3.2007, s. 7.
- BAXA 1978 – P. Baxa: Archeologický výskum historického jadra Bratislavy. *AVANS* 1977, Nitra 1978, 32-36.
- BIELICH – ČURNÝ 2009 – M. Bielich – M. Čurný: Nálezy tehliel z Hájskeho. *AVANS* 2007, Nitra, s. 47, 48.
- BÓNA – ŠIMKOVIC – ŽAŽOVÁ – BIELICH – ČURNÝ – TIRPÁK 2008 – M. Bóna - M. Šimkovic – H. Žažová – M. Bielich – M. Čurný – J. Tirpák: Výsledky doterajších výskumov šľachtického sídla v Markušovciach. *Dějiny staveb* 2007, Plzeň, s. 23-44.
- BORZOVÁ – ČURNÝ – PAŽINOVÁ 2010 – Z. Borzová – M. Čurný – N. Pažinová: Nové poznatky o stredovekom a novovekom osídlení Horných Lefantoviec a Kostolian pod Tribečom. *Štud. Zvesti AÚ SAV* 47, Nitra, s. 5-24.
- ČAPLOVIČ 1983 – D. Čaplovič: Stredoveké zaniknuté dedinské osídlenie na východnom Slovensku. *Slov. Arch.* 31, s. 357-402.
- ČURNÝ 2006 – M. Čurný: Poznanky o výrobe a značkovani tehál na území mesta Nitra a na jeho okolí v období novoveku. *Arch. Technica* 17, Brno, s. 52-65.
- ČURNÝ 2007 – M. Čurný: Tehly. In: G. Březinová – M. Samuel a kolektív: Tak čo, našli ste niečo? Svedectvo archeológie o minulosti Mostnej ulice v Nitre. Nitra, s. 97-100, 108.
- ČURNÝ 2008a – M. Čurný: Tehla ako stavebný materiál stredovekej a novovekej architektúry na Slovensku. *Pohľad archeológa*. Dizertačná práca. Nitra. (AÚ SAV Nitra)
- ČURNÝ 2008b – M. Čurný: Nálezy tehál z nemurovaných objektov v dedinskom prostredí na Slovensku. *Arch. Hist.* 33, Brno, s. 119-128.
- ČURNÝ 2009a – M. Čurný: Nálezy tehál z Nitry – Chrenovej. *AVANS* 2006, Nitra, s. 51-53.
- ČURNÝ 2009b – M. Čurný: Brief history of brick-making in Slovakia and signed bricks from Nitra. *Journal of the International Brick Collectors Association* 27/1, Loveland, s. 30-33.
- ČURNÝ 2009c – M. Čurný: Archeologické doklady výroby tehál na Spiši. *Vsl. Pravek* IX, Nitra, s. 121-144.

- ČURNÝ – GREGOR – HLOŽEK v tlači – M. Čurný – M. Gregor – M. Hložek: Výpovedná schopnosť tehál z benediktínskeho kláštora sv. Kozmu a Damiána v Ludaniciach. In: M. Kvasnicová (Zost.): Architektúra kláštorov a rehoľných domov na Slovensku. Zborník z konferencie konanej 28.-29.11.2007. Bratislava.
- ČURNÝ – HANULIAK – KUZMA 2008 – M. Čurný – M. Hanuliak – I. Kuzma: Tehliarska pec z Iže pri Komárne. Arch. Technica 19, Brno, s. 83-103.
- ČURNÝ – HLOŽEK 2008 – M. Čurný – M. Hložek: Výpovedná schopnosť tehál z benediktínskeho kláštora sv. Kozmu a Damiána v Ludaniciach, okr. Topoľčany. Arch. Technica 19, Brno, s. 68-82.
- ČURNÝ – JAVORSKÝ v tlači – M. Čurný – F. Javorský: Tehelne v slovenských mestách v stredoveku a novoveku. FUMA VII, Brno.
- ČURNÝ – JELÍNEK 2009 – M. Čurný – P. Jelínek: Tehliarstvo na Záhorí. Arch. Technica 20, Brno, s. 81-128.
- ČURNÝ – ROMSAUER 2009 – M. Čurný – P. Romsauer: Stredoveká tehelňa v Chotíne. Arch. Hist. 34, Brno, s. 523-540.
- ČURNÝ – SAMUEL 2007 – M. Čurný – M. Samuel: Zisťovací archeologický výskum na Župnom námestí v Nitre. AVANS 2005, Nitra, s. 64-66.
- ELIÁŠ 2004 – M. Eliáš: Signované tehly. In: O. Bodorová (Zost.): Remeselná výroba s akcentom na hrnčiarstvu, džbankárstvu, kachliarstvu a kameninovú produkciu. Zborník z rovnomeného seminára konaného v dňoch 15.-16. októbra 2003 v Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Soboti. Etnograf a múzeum VII. ročník. Rimavská Sobotka, s. 204-210.
- GREGOR – GREGOROVÁ – KRÁLOVÁ 2004 – P. Gregor – J. Gregorová – E. Králová: Strešné krytiny na Slovensku v minulosti. Bratislava.
- HABOVŠTIAK 1961 – A. Habovštiak: Príspevok stredovekej archeológie k štúdiu románskych tehlových kostolov na Slovensku. Sborník Československé Spoločnosti Arch. 1, s. 20-24.
- HANUŠ – GRZNÁR – KRAVJAROVÁ – BUDAJ – ČURNÝ 2008 – M. Hanuš – P. Grznár – K. Kravjarová – M. Budaj – M. Čurný: Výsledky archeologického výskumu kostola sv. Petra a Pavla v Holiciach, okr. Dunajská Streda. Arch. Hist. 33, Brno, s. 297-319.
- HERCZIG 2007 – B. Herczig: A csúzi bélyeges téгла kiállítás. In memoriam Dr. Szénássy Árpád. Csúz (Dubník).
- HERMAN 1980 – J. Herman: Príspevok k histórii tehliarskej výroby na Slovensku. Zbor. SNM 74, Hist. 20, Bratislava, s. 161-176.
- HORANSKÝ 2005 – P. Horanský: Historická krytina Bratislavy. Svorník 3, Praha, s. 269-282.
- HORANSKÝ 2006 – P. Horanský: Historická keramická krytina na Slovensku. Pam. Múz. 2, Bratislava, s. 38-42.
- HRUBALA 2004 – M. Hrubala: Tehliarstvo v Pezinku do konca 19. storočia. In: O. Bodorová (Zost.): Remeselná výroba s akcentom na hrnčiarstvu, džbankárstvu, kachliarstvu a kameninovú produkciu. Zborník z rovnomeného seminára konaného v dňoch 15.-16. októbra 2003 v Gemersko-malohontskom múzeu v Rimavskej Soboti. Etnograf a múzeum VII. ročník. Rimavská Sobotka, s. 211-217.
- HRUBALA 2005 – M. Hrubala: Tehliarstvo v Pezinku do konca 19. storočia a zbierkový fond tehál v Malokarpatskom múzeu. Múzeum 51, Bratislava, s. 1-4.
- HRUBALA – WITTGRÜBER 2006 – M. Hrubala – P. Wittgrüber: Tehliarstvo v Pezinku. Pezinok.
- CHEBEN – BIELICH – ČURNÝ 2006 – I. Cheben – M. Bielich – M. Čurný: Záchranný archeologický výskum na Hodžovom námestí v Bratislave. Štud. Zvesti AÚ SAV 40, Nitra, s. 155-175.
- JAVORSKÝ 1984 – F. Javorský: Záchranné výskumy a prieskumy výskumnej expedície Spiš. AVANS 1983, Nitra, s. 96-112.
- KLČO 1999 – M. Klčo: Značkové tehly z areálu kúrie Révaiovcov. Hlas Vrbového 29, Vrbové, s. 6.
- KOLEKTÍV 1998 – Kolektív: Ľudová architektúra a urbanizmus vidieckych sídiel na Slovensku. Bratislava.
- KOPIN 1999 – R. Kopin: Dejiny keramiky na Slovensku. Od praveku po dnešok. Košice.
- MENCL 1937 – V. Mencl: Stredoveká architektúra na Slovensku. Kniha prvá. Stavebné umenie na Slovensku od najstarších čias až do konca doby románskej. Praha-Prešov.
- MRUŠKOVIČ 1975 – Š. Mruškovič: Stavebné tradície v ľudovej kultúre Záhoria vo vzťahu k susedným etnickým oblastiam. (Stavebný materiál a techniky jeho použitia.) Zbor. SNM 69, Etnograf. 16, Martin, s. 20-84.
- NAGY 2003 – P. Nagy: Stredoveká stavebná keramika na Slovensku. Diplomová práca. Bratislava (KA FiF UK v Bratislave)
- NAGY 2004a – P. Nagy: Stredoveká strešná krytina na Slovensku. In: P. Gregor (Zost.): Historická strešná krajina na Slovensku. Zborník z vedeckej konferencie. Bratislava, s. 41-46.
- NAGY 2004b – P. Nagy: Stredoveká a včasnousoveká pálená strešná krytina na Slovensku. Zbor. SNM 98, Arch. 14, Bratislava, s. 201-209.
- NAGY – ČURNÝ 2009 – P. Nagy – M. Čurný: Stredoveké a včasnousoveké keramické dlaždice zo Slovenska. Arch. Hist. 34, Brno, s. 347-358.
- PIFFL 1955 – A. Piffel: Rozbor dvoch gotických klenieb v Trnave. Staveb. Čas. 3, Bratislava, s. 44-53.
- PIFFL 1970 – A. Piffel: Architektonický a stavebný vývin bratislavského Podhradia III. (Domy č. IV-371/30 a IV-470/32 na Podhradskom nábřeží, Slepá ulička a Popradská ulica.) BRATISLAVA 5, 1969, Bratislava, s. 23-69.
- PIFFL 1971 – A. Piffel: Fragment románskej tehly z Nižnej Šebastovej. Vsl. Pravek 2, Košice, s. 261-266.
- POSPECHOVÁ – WITTGRÜBER 2004 – P. Pospechová – P. Wittgrüber (Zost.): Pálená krása. Tehly a tehliarske značky. Pezinok.
- RÍDEKYOVÁ 2007 – K. Rídekyová: Tehla ako predmet zberateľskej vášne. Nitrianske noviny, 19.2.2007, s. 10.
- ROMSAUER 1980 – P. Romsauer: Druhý rok výskumu v Chotíne. AVANS 1978, Nitra, s. 234-238.
- RUTTKAY 1977 – A. Ruttkay: Zisťovací výskum románskej architektúry v Krížovanoch nad Dudváhom, okr. Trnava. Arch. Rozhľedy 29, Praha, s. 80-86.
- RUTTKAY 1981 – A. Ruttkay: Zaniknutý hrad na Michalovom vrchu medzi Klížskym Hradištom a Kolačnom, okr. Topoľčany. Arch. Hist. 6, Brno, s. 407-417.
- SLIVKA 1978 – M. Slivka: Archeologický výskum zaniknutej šľachtickej kúrie vo Vajkovciach, okres Košice-vidiek. Arch. Hist. 3, Brno, s. 303 - 323.
- SLIVKA 1980 – M. Slivka: Tehla ako stavebný materiál. (Príspevok k dejinám tehliarstva.) Pam. Prír. 5, Bratislava, s. 26-28.
- SLIVKA 1987 – M. Slivka: K stredovekým dejinám Bernolákova (Čeklísa) a jeho okolia. Zbor. SNM 81, Hist. 27, Bratislava, s. 151-179.
- STANÍK 2002 – I. Staník: Príspevok k poznaniu počiatkov mesta – nálezy vo výkope horúcovodu na Trojičnom námestí v Trnave. Pam. Trnavy 5, Trnava, s. 11-18.

- STANÍK – KVETANOVÁ 1998 – I. Staník – G. Kvetanová: Nález staršej zaniknutej stavby na mieste františkánskeho kláštora v Trnave. Pam. Trnavy 2, Trnava, s. 21-28.
- SUROVEC 2007 - J. Surovec: Z histórie tehelne v Kysihýbli. In: M. Sombathyová (Zost.): Nerastné bohatstvo v lomoch I., stredné Slovensko. Zborník prednášok z konferencie Nerastné bohatstvo v lomoch I., stredné Slovensko. Banská Štiavnica 20.-21.6.2007, Banská Štiavnica 2007, 119-124.
- SUROVEC 2008 – J. Surovec: Z histórie tehelne v Smolníku a Smolníckej Hute. In: M. Szombathyová (Zost.): Nerastné bohatstvo v lomoch II., západné a východné Slovensko. Zborník prednášok z konferencie Nerastné bohatstvo v lomoch II., západné a východné Slovensko. Banská Štiavnica 25.-26.6.2008, Banská Štiavnica 2008, 83-88.
- SZÁRAZ 2008 – V. Száraz: A pecsétes téglák. A pecsétes téglák értelmezése. Bakalárska práca. Nitra 2008. (Katedra areálových kultúr FSEŠ UKF v Nitre)
- ŠTEFFEK 2003 – J. Šteffek: Umelecko-remeselné artefakty v starých mestských odpadoch. Acta Univ. M. Belii, Séria Environmentálna výchova 4/5, 2003/1, Banská Bystrica, s. 105-109.
- ŠTEFFEK 2006 – J. Šteffek: Signované tehly kúpeľnej obce obec Vyhne. Balneol. Sprav. 39, Piešťany, s. 159-162.
- ŠTEFFEK – ELIÁŠ 2004 – J. Šteffek – M. Eliáš: Význam prírodných podmienok pre vznik rozvojových a hospodárskych aktivít v Banskštiavnickom regióne. A. Signované tehly. Acta Museol. 3, Banská Bystrica, s. 105-108.
- URBANOVÁ 2004 – N. Urbanová: Historická strecha a strešná krytina východoslovenských mestských sídiel v písomných prameňoch. In: P. Gregor (Zost.): Historická strešná krajina na Slovensku. Zborník z vedeckej konferencie. Bratislava, s. 63-67.
- URMINSKÝ 2006a – J. Urminský: Tehliarska produkcia v Trnave a Hlohovci v stredoveku a novoveku. 1. časť. Novinky z radnice 17/6, Trnava, s. 11-14.
- URMINSKÝ 2006b – J. Urminský: Tehliarska produkcia v Trnave a Hlohovci v stredoveku a novoveku. 2. časť. Novinky z radnice 17/7-8, Trnava, s. 8-10.
- WITTGRÜBER 1999 – P. Wittgrüber: Dejiny tehliarstva v Pezinku do roku 1946. Historický náčrt. Pezinok.

ÜBERSICHT DER ZIEGELFORSCHUNG IN DER SLOWAKEI

MARIÁN ČURNÝ

In der Slowakei begann man mit den bewussten Nachforschungen über Baukeramik erst in den letzten zehn bis zwanzig Jahren. Bis dahin gab es hier nur wenige Beiträge verweisend auf ein breites Spektrum von Fragen, die aus einem detaillierteren Studium hervorgingen. In der Vorkriegszeit ist die Architekturforschung in der Slowakei eng mit dem Namen von Václav Mencl verbunden. Auch für heutiges Studium ist seine Monographie aus dem Jahre 1937 immer noch von großem Nutzen. Er liefert darin eine ausführliche Beschreibung von romanischen Sakralbauten einschließlich der Ziegelausmaße (Mencl 1937). Seine Arbeit ist umso bedeutender, dass viele der romanischen Kirchen nicht mehr existieren, oder sie wurden umgebaut. In der Nachkriegszeit wurde Mencls Forschung von A. Piffl fortgesetzt. Das Ergebnis seiner mehrjährigen Arbeit mit Baumaterial repräsentieren die Studien über romanische (Piffl 1971), gotische (Piffl 1955) und neuzeitliche signierte Ziegel (Piffl 1970). In diesen Arbeiten lieferte er die Hauptcharakteristik der Ziegel am Beispiel der Funde aus Nižná Šebastová, Trnava und Bratislava. Seit den 1960ern registrieren wir auch die werdende Forschung über Ziegel und ihre Anwendung in der Sakralarchitektur, u. z. in Studien von A. Habovštiak (1961) und A. Ruttkay (1977; 1981). Die Autoren haben in ihnen die archäologisch untersuchten romanischen Kirchen im unteren (Hurbanovo-Bohatá) und mittleren Nitratal (Klížske Hradište) und im Waagtal (Križovany nad Dudváchom) vorgestellt. Besonders wertvolle Kenntnisse über die Verwendung von Ziegeln und Ziegeltechniken von der römischen Kaiserzeit bis zum 19. Jahrhundert bringt die zwar brillante, doch sonst unbeachtete Arbeit von Š. Mruškovič (1975, 52-65). In zwei Studien aus den Jahren 1978 und 1980 lieferte M. Slivka die Zusammenfassung der Kenntnisse über die Ziegelherstellung im Mittelalter aus der Sicht der Archäologie und Geschichtswissenschaft und spezielle Aufmerksamkeit schenkte er auch der Charakteristik von romanischen Ziegeln (Slivka 1978; 1980). Im Jahre 1980 erschien eine informativ wertvolle Studie über die Geschichte der Ziegelherstellung in der Slowakei von J. Herman (1980). Die Informationen über die damals einzigen bekannten Funde von mittelalterlichen und neuzeitlichen Ziegelöfen aus der Slowakei publizierten P. Romsauer (1980, 235, 236) und F. Javorský (1984, 100, obr. 54). Mit Ausnahme von Erwähnungen z. B. über die Art von Anwendung der Ziegel in dörflichem Milieu im 12.-14. Jh. (Čaplovič 1983, 366), bzw. über die Ziegelausmaße im 13.-15. Jh. (Slivka 1987, 155, 167) mangelte es jedoch in unserem archäologischen und historischen Schrifttum an Arbeiten, die sich mit der Problematik von Ziegeln und Baukeramik beschäftigt hätten. Die Situation in dieser Hinsicht hat sich allmählich erst seit den 1990ern verbessert, vor allem aber nach dem Jahre 2000. Zu den Spreuziegeln aus dem 12.-13. Jh., typisch für Trnava noch vor der Stadtgründung, äußerte sich anhand seiner beinahe 20-jährigen Kenntnisse aus Feldforschungen I. Staník (2002; Staník - Kvetanová 1998). Für die Erkennung der Anwendung von Bautechniken und Baumaterialien in unserer Volkskultur wird eine einmalige Zusammenfassung durch die Publikation „Volksarchitektur und Urbanismus der Landsiedlungen in der Slowakei“ (Kolektív 1999) geliefert. Eine ganze Reihe von Studien beschäftigte sich mit der Geschichte der Dacheindeckung (Gregor – Gregorová – Kráľová 2004; Horanský 2005; 2006; Nagy 2004b). Im Jahre 2004 hat an der Fakultät für Architektur der Slowakischen Technischen Universität in Bratislava eine Konferenz unter dem Titel „Historische Dacheindeckung in der Slowakei“ stattgefunden. Aus diesem Anlass wurde auch ein Sammelband publiziert, der inspirative Beiträge z. B. von P. Nagy (2004a) und N. Urbanová (2004) umfasst. Im Jahre 2003 verteidigte P. Nagy an der Philosophischen Fakultät der Komenský-Universität in Bratislava seine Diplomarbeit „Mittelalterliche Baukeramik in der Slowakei“. Er äußert sich sehr übersichtlich zu einzelnen Typen von Baukeramik aus der Slowakei und besonders wertvoll dabei ist der Katalog. In letzter Zeit registriert man ein erhöhtes Interesse an Ziegelforschung in Pezinok, wo im Jahre 2004 die Ausstellung „Gebrannte Schönheit – Ziegel und Ziegelzeichen“ organisiert wurde. Aus diesem Anlass erschien auch ein gleichnamiger Katalog (Pospechová - Wittgrüber 2004). Gleichzeitig wurde auch die Geschichte der Ziegelherstellung in Pezinok in mehreren Werken bearbeitet (Hrubala 2004; 2005; Hrubala - Wittgrüber 2006; Wittgrüber 1999). Mit der mittelalterlichen und neuzeitlichen Ziegelherstellung in Trnava und Hlohovec beschäftigte sich zuletzt J. Urminský (2006a; 2006b). Im Verlauf einiger Jahre wurden mehrmals die signierten Ziegel aus der Banská Štiavnica-Region publiziert (Eliáš 2004; Šteffek 2003; 2006; Šteffek - Eliáš 2004). Die Übersicht von signierten Ziegeln aus Vrbové bringt M. Klčo (1999). Das Ergebnis der Dissertation von M. Čurný (2008a) ist eine ganze Reihe von Studien gewidmet der Herstellung und Signierung von Ziegeln in Nitra (Čurný 2006; 2007; 2009a; 2009b; Čurný - Samuel 2005) und Bratislava (Cheben – Bielich – Čurný 2006), den romanischen und gotischen Ziegeln aus dem Benediktinerkloster in Ludanice (Čurný – Hložek 2008; Čurný – Gregor – Hložek, im Druck), den mittelalterlichen und neuzeitlichen Ziegeln aus der Burg in Markušovce (Bóna – Šimkovic – Žažová – Bielich – Čurný – Tirpák 2008), dem Verband von Baukeramik mit dem Sonderfund einer reliefverzierten Bodenfliese aus der Kirche Hl. Peter und Paul in Holice (Hanuš – Grznár – Kravjarová – Budaj – Čurný 2008), den Anfängen der Verwendung von Ziegeln in ungemauerten mittelalterlichen Objekten aus der Slowakei (Čurný 2009b) und den Ziegelöfen aus Levoča (Čurný – Javorský, im Druck) und Iža (Čurný – Hanuliak – Kuzma 2008). Im Jahre 2007 erschien In memoriam dem Árpád Szénássy eine kurze Publikation über die signierten Ziegel aus Dubník und Komárno, basiert auf der Verarbeitung seiner umfangreichen, einige Jahrzehnte lang aufgebauten Ziegelsammlung (Herczig 2007). Im Jahre 2008 verteidigte V. Száraz an der Konstantin-Universität in Nitra seine Bakalararbeit über signierte Ziegel aus dem unteren Nitratal (Száraz 2008). In letz-

ten Jahren entwickelte sich in bedeutendem Maße die Ziegelsammlung. Zu den aktiven Sammlern von Ziegeln gehören Milan Blahovský (Svätý Jur), Štefan Gavorník (Svätý Jur), Viktória Száraz (Veľký Kýr), Adrián Nečas (Skalica), Jozef Kršek (Kostolište), Milan Moravčík (Budmerice), Richard Navara (Chorvátsky Grob), Jozef Šteffek (Banská Štiavnica), Gabriel Szöllösi (Nitra), Jakub Mikláš (Nitra) u. a. Gerade dank dem sammlerischen Antriebe wurden in den letzten zehn Jahren mehrere Ziegelausstellungen veranstaltet: Hlohovec (1998), Svätý Jur (2002), Pezinok (2004), Bratislava (dauert bis heute) und Šurany (2007).

Mgr. Marián Čurný, PhD., Archeologický ústav SAV, Výskumné pracovné stredisko Košice, Hrnčiarska 13, 040 01 Košice, marian.curny@gmail.com